

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ТА ІННОВАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розкрито засоби зміцнення інвестиційної та інноваційної безпеки інституціональними шляхами. Описано суть інвестиційної та інноваційної безпеки підприємництва. Досліджено напрями державної підтримки малого підприємництва та програми, спрямовані на заохочення інноваційної діяльності у розвинутих країнах.

Ключові слова: мале і середнє підприємництво, інвестиційна діяльність, інновації, інвестиційна безпека, інноваційна безпека

Skrypko T.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF INVESTMENT AND INNOVATION SAFETY SMALL BUSINESS

Reveals the means to enhance investment and innovative ways of institutional security. We describe the essence of innovation security business. Explored areas of government support for small businesses and programs to encourage innovation in developed countries.

Keywords: small and medium entrepreneurship, investment, innovation, investment security, innovative security

Вступ. Для сучасного підприємництва характерне загострення проблеми економічної безпеки як у економічно розвинених країнах, так і на вітчизняних теренах. Експертами визнається критичне зростання ризику ведення бізнесу, неадекватного щодо умов функціонування підприємств виконання органами влади своїх функцій, попри важливу соціально-економічну місію підприємницької діяльності [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні теоретики і практики вивчають позитивний світовий досвід забезпечення економічної безпеки підприємництва з метою його використання в умовах «молодої» багатоукладної ринкової економіки. Ретроспективний огляд результатів економічних реформ у постсоціалістичних країнах вдало подано Р. Грінбергом [5], Н. Іванова опрацювала досвід країн Заходу щодо фінансових механізмів науково-технічної політики [7].

Допомогти вирішити проблеми управління інноваційно-інвестиційною компонентою економічної безпеки можливо шляхом адаптації закордонного досвіду в економіці України, що відображено у працях З. Шмігельської, яка описала зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств [13] та Н.Шелюбської, яка вивчала нові напрями інноваційної політики Європейського Союзу [12]. Це дозволить підняти конкурентоспроможність продукції та розвивати ділову активність. Однак слід констатувати, що часто закордонний досвід використовується неправильно, не враховуючи сучасних реалій.

Постановка завдання. Метою даної статті є розкрити засоби зміцнення інвестиційної та інноваційної безпеки інституціональними шляхами, що

використовуються і дають позитивний результат у країнах з розвинутою ринковою економікою.

Відповідно, в процесі дослідження вирішено завдання: описано суть інвестиційної та інноваційної безпеки підприємництва, досліджено важливіші напрями державної підтримки малого підприємництва у розвинутих країнах. Крім того, для запозичення позитивного закордонного досвіду проаналізовано програми, спрямовані на заохочення інноваційної діяльності.

Вклад основного матеріалу. Індекс інвестиційної безпеки (Investment Security Index, Stanley St Labs.) характеризує стан інвестиційної безпеки як рівень стійкості економічних систем щодо залучення і освоєння інвестицій, спрямованих на забезпечення розширеного відтворення.

У 2009 р. таким країнам, як Нідерланди, Ірландія, Норвегія за рахунок сприятливого інвестиційного клімату вдалося переламати тенденцію відтоку капіталу, яка спостерігалася в попередні роки, в результаті ці держави суттєво підвищили свої позиції в рейтингу. У той же час РФ, Угорщини, Словенії, Словаччини, Вірменії, Туреччини не вдалося протистояти кризовим явищам, що негативно позначилося на інвестиційній безпеці в цих країнах. України ідентифікується як держава з низьким рівнем інвестиційної безпеки, тобто в коротко- та середньостроковій перспективі без впровадження термінових заходів не вдасться підвищити рівень інвестування для повноцінного економічного зростання.

Індекс інвестиційної безпеки є синтетичним індикатором, який охоплює оцінку 23 показників щодо інвестиційної активності, клімату, поточного стану економіки, інвестиційних ризиків та очікувань інвесторів (табл. 1).

Показники визначення інвестиційної безпеки підприємництва [адаптовано 14]

Групи показників	Показники	Характеристика груп	Характеристика загроз
1	2	3	4
Інвестиційна активність	1. Надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за останній рік 2. Надходження ПІІ за останні 3 роки 3. Експорт прямих інвестицій 4. Інвестиції в основний капітал	Характеризує рівень інвестування в державі і включає абсолютні та відносні показники, що враховують обсяг залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів та освоєння внутрішніх інвестицій за певний період часу	Загроза, пов'язана з недостатнім рівнем інвестування для повноцінного економічного розвитку країни
Інвестиційний клімат	1. Індекс легкості ведення бізнесу 2. Індекс корупції 3. Індекс економічної свободи 4. Індекс глобальної конкурентоспроможності 5. Індекс людського розвитку	Включає оцінку найбільш впливових і загальновідомих індексів і рейтингів країн, що характеризують поточний інвестиційний клімат, потенціал, ризики в країні	Загроза, пов'язана з недостатніми конкурентними перевагами країни із залучення інвестицій та ведення інвестиційної діяльності (інвестиційним потенціалом і ризиками)
Стан економічного розвитку	1. Темпи зростання ВВП 2. Темпи зростання інфляції 3. Стан платіжного балансу	Включає оцінку найбільш важливих для інвесторів макроекономічних показників, що характеризують останні тенденції розвитку економіки	Загроза, пов'язана з низькими темпами економічного зростання, рентабельністю інвестицій, економічною нестабільністю, економічними дисбалансами
Суверенний кредитний рейтинг	1. Кредитний рейтинг Moody's 2. Кредитний рейтинг Standard & Poor's 3. Кредитний рейтинг Fitch	Включає оцінку кредитоспроможності національного уряду	Загроза, пов'язана з ризиками з обслуговування і погашення кредитних зобов'язань
Очікування інвесторів	1. Дослідження інвестиційних перспектив УНЦТАД 2. Індекс довіри прямих іноземних інвестицій AT Kearney	Включає оцінку перспектив інвестування на основі опитувань інвесторів про регіональні уподобання інвестування в найближчі роки	Загроза, пов'язана з негативними очікуваннями інвесторів щодо перспектив інвестування в країні

Варто зазначити, що оцінки показників для окремих країн та інвесторів можуть мати неоднозначне значення. Так, наприклад, високі темпи зростання ВВП можуть свідчити не тільки про високий рівень інвестиційної безпеки країни, але і про наближення ефекту «перегрівання» економіки і подальшого підвищення інвестиційних ризиків.

У країнах Центральної Європи за допомогою демократизації спромоглися запобігти ослабленню інноваційного розвитку МСП і тим самим змогли зберегти дієздатність і авторитет державної влади. Тому попри кризові явища та помилки вдається дотримуватися ліберальної парадигми управління і раціонально-прагматичного підходу в бізнесі, досягненню макроекономічної стабілізації. При цьому науковці стверджують: широко розповсюджене уявлення про те, що існує стійкий причинно-наслідковий зв'язок між скороченням участі держави у

перерозподілі національного доходу і збільшенням темпів економічного зростання, є помилковим [13]. Частка бюджетних асигнувань у ВВП в «успішних» країнах не зменшилася, а в деяких навіть збільшується в період трансформаційного спаду [5]. Приміром, у Польщі, Чехії та Словенії частка державних витрат у ВВП залишалася практично незмінною протягом усього періоду реформ на рівні 50%.

Значну роль держави у становленні здорової ринкової економіки ілюструє не тільки факт збереження високих бюджетних витрат. Також принципове значення має структура витрат. Позитивна господарська динаміка простежується у країнах з відносно великими державними витратами на освіту і науку. Наприклад, в Угорщині, Чехії та Польщі зберігалось співвідношення асигнувань на освіту до ВВП десятки років, в той час як в Болгарії, Румунії

та країнах СНД воно суттєво скорочувалося. Витрати на НДДКР і спрямованість господарської динаміки також чітко корелюють між собою. В кризовий період в абсолютному вираженні вони знизилися практично скрізь, але темпи падіння у країнах Східної Європи виявилися набагато більшими, ніж у розвинених країнах. Оскільки базові компоненти внутрішньої структури економічної безпеки МСП – це економічна незалежність, здатність до розвитку та ефективність функціонування [3, с. 86, 87], описаний досвід є прийнятним для збалансування ресурсного, наукового і виробничо-технічного потенціалу суб'єктів сектора МСП.

Забезпечення економічної безпеки підприємництва здійснюється у протирічливих умовах. З одного боку, створення відкритої економіки є важливим елементом системних перетворень. А з іншого, має місце регламентування, адміністративний контроль над процесами у бізнес-середовищі й діями суб'єктів господарювання.

Масова прискорена приватизація призвела до виникнення вкрай нераціональних систем корпоративного управління, причому найбільш несприятливі наслідки спостерігалися у тих випадках, коли не приділялося належної уваги управлінню державним майном, що спричиняло його розкрадання і сприяло криміналізації економіки.

У той же час, винятково важливе значення для інвестиційної безпеки вітчизняного сектора МСП має зарубіжний досвід створення сприятливих умов для розвитку приватного сектора на власній основі. З практики найуспішніших в цьому відношенні країн (Угорщина, Польща, Чехія) випливає, що це завдання вирішується за допомогою цілеспрямованої державної підтримки малого підприємництва. У цьому напрямі економісти майже одноставно схвалюють курс на залучення прямих іноземних інвестицій. Виявляється прямий зв'язок між їх обсягами і темпами економічного зростання, а також між накопиченням критичної маси прямих іноземних інвестицій і початком подолання тенденції примітивізації структури економіки [5].

Нагальна необхідність державного регулювання сфери НДДКР з'явилася, аби гарантувати прийнятний рівень її розвитку, оскільки недосконалість механізмів ринкової економіки полягає у нездатності забезпечити адекватне вкладення ресурсів у науку [7]. Завданнями державної науково-технічної політики сприяння інноваційній безпеці сектора МСП є розробка та реалізація заходів зменшення ризику, пов'язаного зі специфікою інновацій: непередбачуваність економічних результатів наукових досліджень, діалектика процесів захисту інтелектуальної власності та дифузії нововведень. Загалом, практичний досвід сильних країн демонструє три основні схеми підтримання державою інноваційно-інвестиційної компоненти безпеки:

1) пряма участь держави в організації науково-дослідних установ у стратегічних сферах на засадах бюджетного фінансування;

2) надання субсидій на проведення фундаментальних наукових досліджень за умови передачі авторських прав державі;

3) надання податкових пільг або субсидій приватному бізнесу, який вкладає кошти в НДДКР. При цьому економічна відповідальність повністю покладається на компанії приватного сектору і держава не претендує на авторські права.

Для координації національних інноваційних політик розробляються комплексні індикатори науково-технічного та інноваційного розвитку. Так, країни ЄС здійснюють моніторинг інноваційної діяльності, аналізують її стан, розробляють заходи для країн співтовариства [12]. Успішні приклади інноваційної політики оприлюднюються у збірці трендів інновацій Європи (the Trend Chart on Innovation in Europe), який є практичним інструментом для організації інноваційної діяльності в Європі.

Основними інструментами ЄС для фінансування наукових досліджень і розробок, що охоплюють майже всі наукові дисципліни, є рамкові програми, розраховані на 5 років. Так, діюча у період з 2007 по 2013 рр. Сьома рамкова програма визначає пріоритети розвитку Європейського наукового простору і включає програми «Співпраця», «Ідеї», «Люди» і «Можливості».

Метою Європейського дослідницького простору (ЕРА) є створення «внутрішнього ринку» в галузі досліджень, вільного користування результатами наукових досліджень з метою розширення співробітництва, стимулювання конкуренції та забезпечення більш ефективного розподілу ресурсів. Основним інструментом є реструктуризація європейського матеріалу досліджень, зокрема шляхом поліпшення координації діяльності національних наукових досліджень і політики. За визначенням Європейської комісії, ЕРА має «найважливіше значення для забезпечення економічної та конкурентоспроможної майбутнього Європи».

Серед соціологічних досліджень, що проводилися Європейською комісією, варто відмітити Іннобарометр (the Innobarometer) – спеціальні обстеження конкретних аспектів інноваційної політики, включаючи ставлення підприємств до нововведень. Основна мета обстеження – з'ясування думки європейських менеджерів про потреби своїх компаній у сфері інновацій, інвестицій в інновації та досягнуті результати.

Програми, спрямовані на заохочення інноваційної діяльності та заохочення участі малих та середніх підприємств у європейських дослідженнях останніми роками були закриті, оскільки відбулася переорієнтація з підтримання бізнесу на підтримання визначених напрямків досліджень. Проте з огляду на актуальність для української економіки підтримання малого і середнього інноваційного підприємництва, ці питання представляють певний інтерес. Існуюча до 2006 р. програма підтримувала на рівні окремих підприємств розвиток «інноваційної культури», розробку та інтеграцію ринку нових технологій, ефективне управління змінами, оптимізацію власних переваг. Це сприяло покращенню інноваційного клімату, розповсюдженню нових технологій, появі нових видів економічної діяльності та поліпшило умови для створення і розвитку нових підприємств.

Висновок. Таким чином, імплементація досвіду розвинених країн з управління і підтримання інноваційно-інвестиційної компоненти економічної безпеки можлива лише з урахуванням національних особливостей та менталітету і прогнозування очікуваних наслідків, до яких може призвести стратегія запозичень. Успішність імітаційної стратегії залежить від долучення національних креативних рішень і механізмів їхньої реалізації. Програми підтримки малого бізнесу диференційовані за чотири категоріями – консультативна, фінансова, експортна допомога, а також регіональна узгодженість за допомогою Європейського регіонального фонду розвитку. Для зміцнення економічної безпеки малого бізнесу та особливо її інвестиційно-інноваційної компоненти, доцільно запозичити досвід щодо розбудови відповідної інфраструктури, як, наприклад, бізнес-інкубаторів. Напрацювання у сфері інноваційного підприємництва розвинених країн є підґрунтям побудови вітчизняної моделі трансформації регуляторних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / З. С. Варналій; [за ред. З. С. Варналія]. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 386 с.
3. Васильців Т. Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: моногр. / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, А. М. Гуменюк. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії. – 2009. – 248 с.
4. Васильців Т. Г. Удосконалення інституційного середовища розвитку малого бізнесу в малих містах / Т. Г. Васильців // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №3. – С. 184-190.
5. Гринберг Р. Результаты экономических реформ в постсоциалистических странах / Р. Гринберг // Проблемы теории и практики управления. – 2003. – № 3. – С. 10-17.
6. Єгоров І. Стратегія запозичень і розвиток науки / І. Єгоров, О. Попович, В. Соловійов // Вісник. – 2003. – № 5.
7. Иванова Н. Финансовые механизмы научно-технической политики (опыт стран Запада) / Н. Иванова // Проблемы теории и практики управления. – 1997. – № 5. – С. 78-83.
8. Ляпіна К. М. Національна програма розвитку малого підприємництва: очікування, проблеми, перспективи / К. М. Ляпіна, Д. В. Ляпін, С. М. Береславський. – К. : Інститут конкурентного суспільства, 2001. – 160 с.
9. Регуляторна політика в Україні. – К. : Інститут конкурентного суспільства, 2002. – С. 54-56.
10. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (Проект) . – [Електронний ресурс] – режим доступу : http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017&showHidden=1 №_2_13
11. Хэмилтон А. Инновационная и корпоративная реструктуризация в мировой экономике / А. Хэмилтон // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – № 6. – С. 34-40.
12. Шелюбская Н. В. Новые направления инновационной политики ЕС / Н. В. Шелюбская // Проблемы теории и практики управления. – 2003. – № 4. – С. 63-68.
13. Шмігельська З. К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З. К. Шмігельська // Стратегічні пріоритети. – № 2 (3). – 2007. – С. 119-128.
14. Stanley St Labs – [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://www.economywatch.com/investment/investment-securities.html>